

2023. április 27. - **Nemzeti karakterről, néplélekről beszélni, írni nagyon kockázatos dolog. Egyrészt a tudománytalanság szakadékja feletti kötéltáncra vállalkozik, aki ilyenre adja a fejét, könnyen nevetségesnek és fantasztának kiálthatják ki, másrészt a 20. század sötét története óta erősen javasolt az óvatosság ezen a nyomvonalon.**

Ezeket a fenntartásokat figyelembe véve vannak azért olyan források, amelyekhez érdemes viszonyulni, gondoljunk csak Máraira, Bibóra, Prohászka Lajos A vándor és a bujdosójára, Németh Lászlóra, Kopp Mária és Skrabski Árpád kutatásaira vagy legújabban Gyurgyák János könyveire.

A szociológiában komoly irodalma van az ún. szociálpatológiának, amely az adott társadalom hálózati elakadásait igyekszik megtalálni és megvizsgálni, de ezek a kutatások általában a jelent vizsgálják, anélkül hogy a közösség létezését időbeli keretbe helyeznék, röviden: megvizsgálnák a történelmi folyamatokat is. Miért vagyunk olyanok, amilyenek? Mik azok a történelmi folyamatok, kényszerpályák, torzulások, felismerések, amelyek megformáltak bennünket? A mostani nyomasztó világban, ahol a hidegháború utáni lelkesedést a terrorizmus, a klímaválság, a migráció, a Covid és az orosz agresszió teljesen elapasztotta, érdemes megkérdezni: a ránk telepedő rossz érzésből mi az, ami a fentiekből, és mi az, ami kollektív transzgenerációs traumákból fakad? Jelen írásban ilyen – „történeti szociálpatológiai” – aspektusból szeretném bemutatni a magyarság öt legsúlyosabb lelki betegségét.

„Kelet vagy Nyugat?” – disszociatív zavar

A magyarság, ahogy szinte minden sztyepei nép, különféle – etnikai, nyelvi – eredetű törzsek szövetségéből született. A vérszerződés ennek történelmi mítosza. A formálódó közösséget azonban az európai történelem kényszerpályái viszonylag korán döntő és véres választás elé állították.

Koppány és István harca nem is elsősorban a kereszténységről szólt, hanem arról, hogy Európa nyugati vagy keleti sodrásával tartunk-e inkább.

Geopolitikai helyzetünk épp a kettő töréspontjára helyezett bennünket, így mindkettő reális forgatókönyv lehetett volna, de Szent István győzelme és államszervező munkája eldöntötte a kérdést. A Nyugathoz való csatlakozásunk azonban nem volt bársonyos folyamat. A szeniorátus alapján jogos trónkövetelőt első királyunknak fegyverrel kellett levennie, majd felnégyelnie. Hogy jön ide ez a mindenki által unalomig ismert történet? Úgy, hogy ezt a traumát azóta is hordozzuk. A lelkünk mélyén István és Koppány mind a mai napig vívja a harcát. A háború ellenére is terjedő Putyin-szimpátia vagy a Brüsszel-ellenes kampányok a jelenkori, tudattalan „koppányizmusból” fakadnak, a kritikátlan és szolgai EU-fétis pedig egy túltolt „istvánizmus” eredménye.

Történelmünk nem más, mint a nyugatosodás iránti újabb és újabb lelkesedések, majd a menetrendszerű csalódásokból fakadó napkeleti revansvágyak dialektikája. És más-más arányban, de mindannyiunkban ott van mindkettő, és ez a disszociatív személyiségzavar a magyar néplélek eredendő problémája. A vagy helyére talán és kellene, és elfogadni, hogy mi vagyunk a legnyugatibb keleti és a legkeletibb nyugati nép egyszerre.

„Csak a felelősségtől ments meg, Uram, minket!” – apakomplexus

Ahogy kelet felé haladunk, egyre jellemzőbb, hogy a társadalom vonzódik az erős vezető által nyújtott biztonságérzethez. Ennek gyökerei egészen az emberiség hajnaláig nyúlnak vissza, amikor a törzs életben maradása a törzsfőnök rátermettségén és döntésein múlott. De az elmúlt pár ezer év politika- és jogtörténete, a nyugati demokrácia kialakulása egyre kevésbé tette szükségessé az egyszemélyi vezető mindenhatóságát. Ezekben a társadalmakban az emberek kezdték megszokni, hogy a közösség is képes jól, sőt jobban dönteni. Nálunk azonban ilyen tudás nem halmozódott fel.

A mi történelmi tapasztalatunk az, ha nincs erős vezetőnk, abból mindig csak a baj származott. Már kisiskolás korunktól megtanuljuk a Bécset sarcoló Mátyás és a mihaszna Dobzse László különbségét. Mátyás zsarnoki természete, valamint kontinentális politikájának hosszú távú katasztrofális következményei, ahogy utódjának valódi kvalitásai már nem érdekelnek senkit. Ami megmarad nekünk, hogy az erős Mátyás idején nagyok voltunk, a gyenge Ulászló alatt meg kicsik. Hát persze hogy mindig az erős és igazságos Mátyást keressük!

Az se baj, ha feléli, elharcolja, saját álmainak igájába hajtja közös jövőnk, csak erősnek érezhessük magunkat.

Ami ebben a legjobb, hogy nekünk semmit sem kell tennünk. Legyen ő erős, hozzon ő döntéseket, mi meg támogatjuk. Ahogy támogattuk Mária Teréziát, Ferenc Józsefet, Horthyt, Kádárt és most Orbán Viktort. Eltérő korban, eltérő személyiséggel, különböző értékrenddel, de mind-mind ugyanazt a karaktert jelentették számunkra: az atyát. Aki erős, és ha néha abuzál is, ha hirtelen haragú is, de igazából jót akar nekünk, nagyra akar tenni bennünket, és közben leveszi rólunk a történelem és a polgárosodás legsúlyosabb terhét: a felelős döntését. Nekünk csak támogatni kell őt, hinni benne. Ki másnak is hinnénk, mi, megtépzott magyarok, ha nem a saját apánknak!?

„Bennünket senki sem szeret!” – anyakomplexus

A Kárpát-medence népünk kovácsműhelye, ahol nemzetté formált bennünket a történelem kalapácsa. Talán azért szerettek bele annyira nomád őseink, mert egy természetes várfallal körbevett nagy sztyeppe. Elzár bennünket a világ többi részétől. Legalábbis azt hisszük. Ez az érzet, párosulva anyanyelvünk és kultúránk rokonalanságával, nem csupán védelmet biztosított nekünk, hanem a magány börtönébe is zárt. Amíg szinte minden európai nemzet így vagy úgy, de átél egyfajta rokonságot valamelyik másik nemzettel – germánok, latinok, szlávok stb. –, addig a mi kollektív élményünk a magunkra hagyottság. A kozmikus magány. Mint az újszülött, akinek sírására senki sem felel. Mint a megvert kisfiú, akit senki sem vigasztal. Mint a magának való, büszke idegen, akit senki sem szeret, ezért ő sem tud szeretni mást.

A magyarságnak nincs anyaélménye.

Egyszer csak itt találja magát Európában, mint egy árva az árvaházban, és miközben múltja a ködbe vész, hiába várja és várja, senki nem jön érte, hogy hazavigye. Szeretethiányos nép vagyunk. Talán ezért lelkesedünk fel annyira, ha egy másik országban valaki megdicsér vagy megbecsül minket, talán ezért nem tudjuk szeretni egymást és magunkat sem igazán, és talán ezért várunk mindig messiást, aki majd egyszer eljön, jól magához ölel, és végre megnyugodhatunk.

„Nekünk úgysem sikerül!” – tanult tehetetlenség

1526 óta a magyarság története a folyamatosan elvett, megcsonkított vagy részleges szuverenitás története. Okkal tartjuk magunkat szabadságharcos népnek, de ennek romantikája mögött a valóság az, hogy az eltelt ötszáz évben egyszer sem tudtunk rendszert váltani. A törököket nem mi űztük ki, hanem a Habsburgok vezette nemzetközi koalíció, az osztrák fennhatóságtól nem mi szabadultunk meg, hanem az első világháború vetett véget neki, a német megszállást nem mi szüntettük meg, hanem a szovjetek,

a Rákosi-rendszert nem mi buktattuk meg, hanem Sztálin halála, Kádárt nem mi küldtük nyugdíjba, hanem a hidegháború vége, és a NER-t sem mi fogjuk leváltani, hanem valami nemzetközi robbanás.

Voltak persze saját és dicső próbálkozásaink – hősi várvédek, szabadságharcok, kiugrási kísérlet, tüntetések stb. –, de ezeknek a tapasztalata mindig ugyanaz lett: nekünk nem sikerül. A magyarság a tanult tehetetlenség állapotában van. Talán már abban a változásban sem tudunk hinni, amire még képesek lennénk. Elég korán megtanuljuk közéleti ars poeticánkat: „Ne szólj szám, nem fáj fejem!”

Politikai oldaltól függetlenül, amikor most a tanárokért vagy korábban bármiért tüntettünk, elsősorban nem azt éltük meg, hogy rajtunk múlik a változás, hanem csak összegyűltünk reménytelenül, erkölcsi parancsként, átélni, hogy azért teljesen még nem maradtunk egyedül. A tüntetés győzelmét nem az jelentette, ha elértük a célt, már az is boldogság volt, ha egyszer-egyszer sokan voltunk.

Poszttraumás stressz szindróma

1918, 1919, 1920, 1944, 1945, 1947, 1956, 1989, 2010. Az alábbi évszámok az elmúlt száz év itteni rendszerváltozásai. Minden nemzet számára turbulens és véres volt a 20. század, de mi biztosan a leginkább traumatizált csoportba tartozunk. A rendszerváltások nálunk nem békés politikai átmenetek voltak, hanem a társadalom egy jelentős részét drámai módon érintő, az esetek többségében véres leszámolások. Trianon, világháborús veszteségek, holokauszt, '56-os megtorlások, besúgórendszer. Ha végignézzük a tényeken, talán nincs miért csodálkozni, amilyen állapotban vagyunk.

Ezen a 93 ezer négyzetkilométeren szinte mindenkinek történelmi joga van arra, hogy gyűlöljön

valakiket. A szörnyű emlékekkel – hiszen nagyrészt saját bűneink is – képtelenek vagyunk szembenézni, feldolgozni azokat, tanulni belőlük, továbblépni rajtuk, így azokat a tudattalanba fojtjuk el. Onnan aztán a traumák újra és újra előtörnek, toxikussá teszik a kapcsolatainkat, manipulatívává, meddővé és betegessé a politikánkat és reakcióképtelenné a társadalmunkat. A poszttraumás stressz legőrjítőbb sajátossága, hogy az elszenvedője annyira meg akar szabadulni a kízó emlékektől, hogy eluralják teljes életét és személyiségét. A 21. század első negyedének vége felé a magyarság még mindig a 20. században kapálódzik. Mint egy rémálomban, amelyből nem tudunk szabadulni.

Ezek hát véleményem szerint a legsúlyosabb történeti szociálpatológiáink. Még mielőtt valakinek a maradék életkedve is elmenne, szeretném jelezni, minden nemzetnek vannak hasonló gondjai. Ebben egyáltalán nem vagyunk egyedülállók. Mindenki előtt, minden egyes korban adott a lehetőség, hogy a számára kirajzolt mozgásteret újabb rossz döntésekkel, reakciókkal tovább szűkítse, vagy önreflexióval, önbecsüléssel kitágítsa. Minden nép feladata, hogy saját démonaival megbirkózzon, egyben kihasználja a saját adottságait, lehetőségeit, pozitívumait. Ígérem, hogy a következő írásomban az utóbbiakról fogok beszélni. Vona Gábor

A szerző a Második Reformkor Alapítvány vezetője.